

„De wereld van morgen”.

Neerlandici in Wenen

Uit Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland waren universitaire docenten Nederlands eind maart 2002 naar Wenen afgezakt om kennis en ervaringen uit te wisselen. In Palais Harrach hingen een honderdtal Vlaamse stillevens, geschilderd tussen 1550 en 1680, roerloos aan de muren, evenveel odes aan uitgestald eten en drinken, maar ook oefeningen in verval en *vanitas*. De neerlandici in het Duitse taalgebied zitten bij leven evenwel niet stil. Op de bijeenkomst werd een stand van zaken gegeven van twee grote literaire projecten. Er is de geplande uitgave van een tweetalige bloemlezing *Niederländische Lyrik* die bij Hanser moet verschijnen in vier banden (uitgegeven door Lothar Jordan en Martin Mooij). De bloemlezing zal de hele Nederlandse lyriek bestrijken, compleet met biografieën en commentaar, en wil de literatuur van de Lage Landen ook expliciet betrekken op de Duitse context.

Binnen de Duitse neerlandistiek wordt ook gewerkt aan een Duitstalige geschiedenis van de Nederlandse literatuur in een comparatistisch perspectief. De publicatie is bedoeld voor een breed publiek van mensen die zich interesseren voor de Nederlandse literatuur en cultuur, voor studenten Nederlands in Duitstalige landen, maar ook voor uitgevers, vertalers en leraren. Bij de Parijse uitgever Fayard verscheen in 1999 een Nederlandse literatuurgeschiedenis voor het Franse taalgebied. Pogingen van het Nederlandse Productiefonds om deze versie in het Duits te laten vertalen of als basis te gebruiken voor een Duitse literatuurgeschiedenis botsten op verzet van de neerlandici in het Duitstalige gebied: een literatuurgeschiedenis bestemd voor een ander taalgebied moet rekening houden met de heel eigen receptie en perceptie van die literatuur in dat gebied. De Duitse neerlandici haalden hun slag thuis en kregen hun eigen project gesubsidieerd door de Taalunie en het Vlaams Fonds voor de Letteren. De auteurs die tekenden voor deze eerste Duitstalige literatuurge-

schiedenis zijn A. Berteloot (Munster), R. Grüttemeier (Oldenburg), J. Konst (Berlijn), M.-Th. Leuker (Keulen) en L. Missinne (Munster). G. Dorleijn (Groningen) gaf in Wenen een lezing voor deze auteurs van de literatuurgeschiedenis over „Poëticaal-institutionele literatuurgeschiedschrijving”. Zijn ervaringen opgedaan als coördinator van het „Aandachtsgebied Literatuuropvattingen” van het NWO maakten hem daarvoor de aangewezen persoon. Het boek zal in 2005 verschijnen in de reeks literatuurgeschiedenissen van uitgeverij Metzler.

Hoe belangrijk context is voor literatuur maakte R. Grüttemeier op de bijeenkomst duidelijk met een casestudy over de Duitse vertaling uit 1939 van *Karakter* van Bordewijk. De intenties van een werk en de institutionele positie van de auteur kunnen in een andere culturele context met weinig middelen worden omgebouwd. *Karakter* werd op de flaptekst een anti-communistisch boek genoemd; de eigenaardige, stroeve stijl van Bordewijk werd in de vertaling gladgestreken, hier en daar werden adjectieven geschrapt of juist toegevoegd zodat het boek perfect kon functioneren in het nationaal-socialistische literatuurbeleid van offerbereidheid (de liefde!) voor een hoger doel, van het volgen van een roeping en een moraal van „hard worden”. Bordewijk wou blijkbaar heel graag in het Duits vertaald worden, want hij wees de Duitse vertaling niet af. Deze houding werpt dan ook een ander licht op zijn gedreven voorzitterschap van de literaire zuiveringscommissie in Nederland na de oorlog.

Parallel met de literatuurgeschiedenis in boekuitgave werkt in Wenen H. van Uffelen aan een onlineversie van een literatuurgeschiedenis. Hoe de twee projecten zich zullen verhouden is nog niet duidelijk. Zullen de auteurs van de geschreven versie hun teksten zo maar in de „formats” van het digitale systeem kunnen en willen persen? De onlineversie wordt in elk geval een interactieve cluster die de gebruiker op het spoor wil brengen van alle mogelijke invloeden binnen en buiten de eigen literatuur en context. Hallucinant is dat het gebruikte

systeem zelf links gaat genereren, zo vertelde Van Uffelen, en verbanden legt tussen auteurs en stromingen in verschillende literaire „systemen” en taalgebieden. Die verbanden blijken vaak nieuw, verrassend te zijn, maar kunnen ook totaal aberrant en onzinnig zijn. Het is duidelijk dat deze manier van „literatuurgeschiedenis” het definitieve afscheid inluidt van de poortwachters van de literatuur, de ervaren gidsen die in een sluitend, selectief en kritisch betoog de canon presenteren. De vraag blijft of de afwezigheid van een selecterend mechanisme (de Auteur), gepaard gaand met kwaliteitsbewaking (zijn status, prestige en *ethos*), zich niet zal wreken. Vooralsnog lijkt immers de filter te ontbreken in het systeem zelf. Om het in metaforen te zeggen: de piramide van weleer is vervangen door een horizontaal, in alle richtingen exploderend labyrint, waarin alle teksten naast elkaar gerangschikt als gelijkwaardig verschijnen, maar het niet zijn.

Stephan Zweig beschreef in *Die Welt von Gestern* (1943) het Wenen dat in de Eerste Wereldoorlog ten onderging, een verdwenen wereld. Misschien wordt in Wenen anno 2002 aan de wereld van morgen getimmerd. Maar die metafoor is ook al van gisteren.

Het ging in Wenen ook nog over representaties van het lichaam in gedichten van Heijman Dullaert (J. Konst), J.H. Leopold (R. Grüttemeier) en Kees Ouwens (L. Missinne) en natuurlijk ook over de Bachelor-Masterstructuur (*Bama*), aan sommige universiteiten al vanaf september 2002 ingevoerd. De angst leeft bij sommigen dat in de driejarige Bacheloropleiding nog meer de nadruk op de taalpraxis zal gaan liggen ten nadele van literatuur.

Het was nog winter in Wenen. Regen, hagel en zelfs wat sneeuw waren ons deel. De Donau had de rollen van de stad onder water gezet,

Cornelis Norbertus Gijsbrechts, „Trompe-l'oeil van een kunstkabinet”, 1670, 99 x 89,5 cm, linnen, hout en ijzer, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen.

zodat de geplande wandeling in de voetsporen van *The Third Man* niet doorging. Dan maar de wandeling gewijd aan *Eros und Habsburg*. Om er te leren dat ook de Hofberg een hunker-bunker was.

Luc Devoldere

Op 18 en 19 oktober 2002 organiseert de afdeling Nederlands van het Institut für Germanistik in Wenen een Symposium over *Taal en identiteit*. Stefan Hertmans, Willem Jan Otten en Robert Menasse zullen het er o.a. hebben over *Schreiben in einer fremden Stadt*.

Informatie bij: christine.van-baalen@univie.ac.at.

Hoger kunstonderwijs in Vlaanderen en Nederland zoekt toenadering

Op 15 maart 2002 kwamen in het World Trade Center in Rotterdam vertegenwoordigers uit het hoger kunstonderwijs bij elkaar. Uit de grote opkomst bleek duidelijk dat er binnen het hoger kunstonderwijs in Vlaanderen en Nederland veel belangstelling is om met elkaar van gedachten te wisselen. De Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland